

בס"ד. ש"פ וישב, ערב חנוכה ה'תשכ"ו*

להבין ענין נרות חנוכה, דהגם שנרות חנוכה תקנום מפני הנס שהי' נרות המקדש, וכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון¹, מ"מ ה"ה חלוקים בכמה ענינים. במספרם² — דבהמנורה שבמקדש היו ז' נרות, ונרות חנוכה הם שמונה. במקום עמידתם³ — דהמנורה היתה בפנים (בתוך הקודש) ובדרום (ימין), ונרות חנוכה מצוה להניחם מבחוץ⁴ ובשמאל⁵. ובזמן הדלקתם⁶ — דנרות המקדש הדליקו מפלג המנחה, משך זמן (שעה ורביע)⁷ קודם שתשקע החמה, ונר חנוכה מצוה היא משתשקע החמה⁸. ומוסיף כ"ק מו"ח אדמו"ר (בהמשך פדה בשלום ה'תש"ד¹⁰) עוד דיוק בזה שר חנוכה מצוה להניחה מבחוץ, דלא מצינו מצוה (מלבד פרה אדומה¹¹) שצריכה להיות בחוץ (רשות הרבים¹²) דוקא. ומבאר בההמשך, דהטעם בפשטות על זה שר חנוכה הוא מבחוץ הוא בשביל פרסומי גיסא¹³. אבל לכאורה טעם זה אינו מספיק, שהרי גם הנס דפורים מפרסמים ע"י משתה של שמחה ומשלוח מנות ומתנות לאביונים, ואעפ"כ אין עושים זה ברה"ר.

ב) ונקודת הביאור בזה הוא (כמבואר בהדרושים¹⁴), שענינם של נרות חנוכה הוא להאיר את החושך. דע"י מלחמת היונים להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך¹⁵ [ובפרט לאחר ששכנסו להיכל וטמאו כל השמנים שבהיכל¹⁶], נעשה

(* יצא לאור בקונטרס חנוכה — תשנ"ב, "לקראת ימי החנוכה .. ערב חנוכה, ה'תשנ"ב". נכלל בו חלק מהמאמר דש"פ מקץ שנאמר בהמשך למאמר זה.)

- (1) פסחים ל, ב. וש"נ.
- (2) כמו שמדייק בד"ה נר חנוכה עטר"ת (סה"מ עטר"ת ע' קמח). ד"ה ואתה ברחמיך הרבים תרח"ץ (סה"מ תרח"ץ ע' קעא). וראה גם ד"ה ת"ר מצות ג"ח ה'תשל"ח (לקמן ע' קסב), ובהנשמך שם.
- (3) כמו שמדייק בד"ה הנ"ל עטר"ת (סה"מ שם ע' קמג). ד"ה הנ"ל תרח"ץ שם.
- (4) רמב"ם הל' בית הבחירה פ"א ה"ו. היינו, דנוסף לזה שהיתה בפנים המקדש (ולא בחוץ) — במקדש עצמו היתה "בתוך הקודש".
- (5) שבת כא, ב. רמב"ם הל' חנוכה פ"ד ה"ז. טושו"ע אר"ח הל' חנוכה סתרע"א ס"ה.
- (6) שבת כב, א. רמב"ם שם. טושו"ע שם ס"ז.
- (7) כמו שמדייק בכמה דרושים — נסמנו בד"ה מצוה משתשקע החמה ה'תשל"ח (לקמן ע' קסט הערה 2).

- (8) ראה לקמן ע' קסב הערה 11.
- (9) שבת כא, ב. רמב"ם שם ה"ה. טושו"ע שם ר"ס תערב.
- (10) בד"ה ת"ר נר חנוכה תש"ד (סה"מ ה'תש"ד ע' 82).
- (11) חוקת יט, ג ובפרש"י שם. יומא סח, א.
- (12) כ"ה בסה"מ ה'תש"ד שם (וכ"ה בכו"כ דרושים, כדלקמן ס"ב). והוא כשיטת התוספות ד"ה מצוה להניחה (שבת כא, ב). וכ"ה בהלכה — טושו"ע שבהערה 5.
- (13) פרש"י ד"ה מבחוץ — שבת שם.
- (14) ראה בארוכה סה"מ עטר"ת שם ע' קמח. תרח"ץ שם ע' קעב. וראה גם לקמן ע' קסג ואילך. ע' קסט ואילך. וש"נ.
- (15) נוסח הודאת "ועל הנסים" דחנוכה.
- (16) שבת כא, ב.

התגברות החושך דלעו"ז, ולכן, כשגברה מלכות בית חשמונאי ונצחו את היונים תיקנו נרות חנוכה, בכדי להאיר את החושך. וזהו זמן הדלקתם הוא משתשקע החמה, כי ענינם של נרות חנוכה הוא להאיר את החושך. ומקום עמידתם הוא בחוץ (רשות הרבים)¹⁷ ובשמאל, בכדי להאיר גם את החושך דרשות הרבים, טורי דפרודא, שיניקתם הוא מקו השמאל. וזהו שנרות חנוכה הם שמונה נרות, כי זה שנרות חנוכה מאירים את החושך (גם החושך דרה"ר) הוא מפני שהאור דנרות חנוכה הוא אור שלמעלה מהשתלשלות, ולכן הם שמונה נרות, דמספר שמונה מורה על בחינה שלמעלה מהשתלשלות¹⁸. ועד"ז הוא בנוגע להיו"ט דחנוכה, דזה שהיו"ט דחנוכה הוא במספר שמונה (יומי דחנוכה תמניא אינון¹⁶), הוא, כי הגילוי שמאיר בימי חנוכה הוא גילוי שלמעלה מהשתלשלות.

והנה אור זה (שלמעלה מהשתלשלות, שמאיר בימי חנוכה ובפרט בנרות חנוכה) נמשך ע"י המס"נ דמתתיהו ובניו¹⁹. והיינו²⁰, שהשייכות דאור זה עם החושך שהי' אז, הוא בשני ענינים, מלמטה למעלה ומלמעלה למטה. מלמטה למעלה, שמצד גודל החושך שהי' אז נתעורר אצלם כח המס"נ שלמעלה מהשתלשלות שבאדם, ועי"ז המשיכו מעצמות אוא"ס שלמעלה מהשתלשלות. ומלמעלה למטה, שע"י אור זה מאירים גם את החושך. וזהו הטעם לכל החילוקים דלעיל שבין נרות חנוכה ונרות המקדש, דהאור שהאיר במקדש (כיון שהמשכתו היתה לא ע"י מס"נ) הי' גילוי דהשתלשלות, ז' נרות. וכיון שהגילוי דהשתלשלות אין בכחו להאיר את החושך, כי החושך הוא מנגד לגבי, לכן מקום המנורה הי' בפנים (בתוך הקודש) ובימין (דרום), וזמן הדלקת הנרות הי' משך זמן לפני שקיעת החמה. ונרות חנוכה (שלאחרי המס"נ) הם שמונה נרות, אור שלמעלה מהשתלשלות, שמאיר גם את החושך.

ומבאר כ"ק מו"ח אדמו"ר בהמשך הנ"ל²¹, שלכן תיקנו שנה חנוכה יהי' על פתח ביתו מבחוץ, לרשות הרבים, אף שלא מצינו מצוה (מלבד פרה אדומה) שצריכה להיות ברשות הרבים, כי ענינם של נרות חנוכה הוא להאיר את החושך דרשות הרבים, כנ"ל. ולכאורה, ביאור זה צריך לביאור נוסף. דכיון שהאור שלמעלה מהשתלשלות שמאיר בחנוכה [שאור זה מאיר את החושך דרה"ר] נמשך ע"י המס"נ דמתתיהו ובניו, צריך לומר לכאורה, שגם ע"י המס"נ דפורים נמשך אור זה [ובפרט שהמס"נ דחנוכה הי' (בעיקר) רק במתתיהו ובניו, והמס"נ דפורים הי' בכל ישראל²²], ואעפ"כ לא תיקנו בפורים מצוה שצריכה להיות ברה"ר, רק בחנוכה.

(17) ראה לעיל הערה 12.

(18) ראה שו"ת הרשב"א ח"א ס"ט.

(19) סה"מ תרח"ץ שם.

(20) ראה גם ד"ה ואתה ברחמיך הרבים ה'תשמ"ח ס"ד (לקמן ע' קפח).

(21) סה"מ ה'תש"ד ע' 109.

(22) וראה לקמן ח"ג ע' פה.

ג) והנה זה שהאור שהאיר במקדש הי' גילוי דהשתלשלות, שהחושך הוא מנגד לגבי' (כמובא לעיל מהדרושים), הוא בערך האור דחנוכה, אבל בכללות, גם האור שהאיר במקדש הי' גילוי שלמעלה מהשתלשלות, שאין החושך מנגד לגבי'. וכמו שנתבאר לעיל (בד"ה פדה בשלום²³) דזה שבנין ביהמ"ק הי' ע"י שלמה דוקא (אף שתבנית המקדש נעשה ע"י דוד) הוא כמ"ש²⁴ הוא (שלמה) יהי' איש מנוחה וגו' ושלום ושקט אתן על ישראל בימיו (ולכן) הוא יבנה בית לשמי גו', וזה שכל הגוים היו בטלים לשלמה [שלכן הי' בימיו שלום ושקט] הוא לפי ששלמה הוא בחינת מלך שהשלום שלו²⁵, אוא"ס שלמעלה מהשתלשלות, דלגבי גילוי זה (שלמעלה מהשתלשלות) מתבטלים כל המנגדים. דגילוי זה (שהאיר ע"י שלמה) הי' גם לפני שנבנה ביהמ"ק, ובביהמ"ק האיר גילוי זה עוד יותר. ואעפ"כ, לגבי הגילוי דחנוכה, גם הגילוי שהאיר בביהמ"ק הוא בכלל השתלשלות. וצריך ביאור בהחילוק שבין הגילוי דביהמ"ק להגילוי דחנוכה.

גם צריך ביאור במה שהובא לעיל מהדרושים דזה שזמן הדלקתם של נרות חנוכה הוא משתשקע החמה הוא בכדי להאיר את החושך, דלכאורה, זה שהאור דנרות חנוכה מאיר את החושך הוא ע"י שהנרות מאירים בלילה, ולמה צריך שהדלקתם תהי' משתשקע החמה. ועד"ז צריך ביאור במה שהובא לעיל מהדרושים בנוגע למקום עמידתם, דזה שמקום עמידתם הוא מבחוץ הוא בכדי שיאירו את החושך דרשות הרבים, דלכאורה, כיון שהאור דנרות חנוכה הוא אור שלמעלה מהשתלשלות, אור בלתי מוגבל, הרי גם באם היו בפנים, הי' ביכלתם להאיר ברשות הרבים²⁶ (כיון שהאור שלהם הוא אור בלתי מוגבל). ובפרט לפי מה שנתבאר לעיל (בד"ה פדה בשלום²⁷) בענין החילוק בין הברור ע"י הגילוי שהאיר במשכן להברור ע"י הגילוי שהאיר בביהמ"ק, דהברור שע"י הגילוי דמשכן הי' (כמו) ברור בדרך מלחמה, שהמשכן הי' מהלך במדבר בכדי לברר ולהעלות את הנצוצות שנפלו לשם, והברור ע"י [הגילוי שהאיר ע"י שלמה ובפרט ע"י] הגילוי שהאיר בביהמ"ק הי' בדרך מנוחה, דשלמה הי' במקומו, והנצוצות (גם הנצוצות שבמקומות הרחוקים) נמשכו אליו מעצמם. ומזה מובן לכאורה כמכש"כ בנוגע להאור דנרות חנוכה שהוא למעלה גם מהאור שהאיר בביהמ"ק, דזה שהוא מאיר את החושך דרשות הרבים הוא (לא ע"י שהוא יורד למקום החושך להאיר אותו, אלא) באופן דברך ממילא. ועפ"ז צריך ביאור עוד יותר בזה שנר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ.

ד) ויובן זה בהקדים מ"ש²⁸ יודוך ה' כל מעשיך וחסידיך יברוכה, ומבאר אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע במאמרו ד"ה פדה בשלום שבהמשך תער"ב²⁹

23) די"ט כסלו שנה זו (ה'תשכ"ו) ס"ז (לעיל ע' קכ).

24) דברי הימים-א כב, ט"י.

25) שהש"ר פ"ג, יא [א] — בתחילתו.

26) כהאור דנרות המקדש שהאיר גם בחוץ, ועד ש"עדות היא לכל באי עולם כו" (מנחות פו, ב).

27) סעיף ח.

28) תהלים קמה, י.

29) ח"ב ע' תשטו ואילך.

(הובא בד"ה פדה בשלום שנאמר בי"ט כסלו³⁰), דזה שחסידיך יברוכה הוא בסמיכות ובהמשך ליוודך ה' כל מעשיך, הוא, כי ההמשכה (ברכה) שע"י חסידיך היא ממקום נעלה מאד (אוא"ס שלמעלה מהשתלשלות) שאין שייך בו השגה אלא הודאה בלבד, יודוך. ולכן נאמר וחסידיך יברוכה, כי ההמשכה ממקום זה (באופן דברכה) היא בכח חסידיך דוקא. ובכדי לבאר גודל העילוי דהמשכה זו (והטעם על זה שהמשכה זו היא בכח חסידיך דוקא), מקדים בהמאמר החילוק בין ברכה לתפלה, שבכל אחד מהם יש מעלה לגבי זולתו. המעלה דברכה לגבי תפלה היא, דתפלה היא מלמטה למעלה, היינו שהמתפלל הוא למטה ומבקש שישפיעו לו מלמעלה, וברכה היא מלמעלה למטה, שהמברך [זה שיש לו כח לברך] הוא למעלה מהשורש שממנו נמשכת הברכה וממשיך אותה מלמעלה למטה. וזהו שברכה היא בדרך ציווי, דכיון שהמברך הוא למעלה מהשורש שממנו נמשכת הברכה, לכן בכחו לצוות. והמעלה דתפלה לגבי ברכה היא, דענין הברכה הוא להמשיך מה שכבר נמצא בהמקור ולא דבר חדש, וענין התפלה הוא בקשה מהקב"ה שגם באם לא ישנה ח"ו ההשפעה גם בהמקור, ולא עוד אלא שנגזר עליו שיהי' חולה ח"ו וכיו"ב, מ"מ, תומשך לו השפעה חדשה מאוא"ס שלמעלה מהשתלשלות. דזהו שאומרים בכמה תפלות יהי רצון, דפירוש יהי רצון הוא שיהי' רצון חדש. וזהו גודל עילוי הברכה (דחסידיך) שהמשכתה היא מהמקום שבו היא ההודאה, דברכה זו שתי המעלות. שהמשכה היא מאוא"ס שלמעלה מהשתלשלות, היינו שע"י ברכה זו נעשה רצון חדש — המעלה דתפלה. ואעפ"כ היא (לא תפלה, בקשה, אלא) ברכה, בדרך ציווי. וכדאיתא בירושלמי³¹ עה"פ³² ותגזר אומר ויקם לך, אפילו הוא (הקב"ה) אומר הכין ואת אמר הכין, דידך קיימא דידי לא קיימא. דזה שגם לאחר שנגזר שלא תהי' ההשפעה (הוא אומר הכין) נמשכת ההשפעה, הוא ע"י המשכת רצון חדש, המעלה דתפלה. ואופן ההמשכה הוא לא ע"י בקשה אלא שע"י את אמר הכין נמשכת ההשפעה בדרך ממילא. וע"ד דאיתא בזהר³³ שרשב"י המשיך ירדת גשמים ע"י אמירת תורה, דהגם שבכדי שתהי' ירדת גשמים לאחר שנגזר שתהי' עצירת גשמים, הוא ע"י המשכת רצון חדש, מ"מ ע"י אמירת תורה דרשב"י היתה ההמשכה בדרך ממילא. וזהו יודוך גו' וחסידיך יברוכה (חסידיך דוקא), כי ההמשכה באופן דברכה (יברוכה) מהמקום שבו הוא ההודאה (יודוך) היא בכח חסידיך דוקא (כדלקמן סעיף ו).

(ה) **וצריך להבין**, דחסיד הוא למעלה מצדיק (וכמבואר בהמאמר³⁴ בענין ג' המדריוגות צדיק ישר וחסיד, דישר הוא למעלה מצדיק³⁵ וחסיד הוא למעלה גם מישר), וממ"ש יודוך גו' וחסידיך יברוכה, משמע, שבכדי להמשיך

30 לעיל ע' קיז ואילך.

31 תענית פ"ג ה"י.

32 איוב כב, כח.

33 ח"ג נט, ריש ע"ב.

34 המשך תער"ב שם פשע"ו (ע' תשעב ואילך).

35 ראה פרש"י תענית טו, רע"א (ד"ה ה"ג לא הכל לאורה) "דישרים עדיפי מצדיקים".

באופן דברכה (בדרך ממילא, בלי בקשה) מהמקום שבו הוא ההודאה (אוא"ס שלמעלה מהשתלשלות) הוא דוקא ע"י חסידיך שלמעלה מצדיקים. וצריך להבין, הרי גם בנוגע לצדיקים אמרו רז"ל³⁶ הקב"ה גזור וצדיק מבטל, ואופן ביטול הגזירה הוא (לא ע"י בקשת הצדיק, אלא) ע"י הציווי שלו, דע"י שהוא מצוה שתבטל הגזירה מתבטלת היא ממיילא [כמ"ש³⁷ צדיק מושל (ב)יראת אלקים ופירשו רז"ל³⁸ שהצדיק מושל בהקב"ה לבטל את גזירותיו], דמזה מובן לכאורה, שגם בהמשכה שע"י צדיקים ישנם שתי מעלות הנ"ל, שהמשכה היא ממקום שאין שייך בו השגה אלא הודאה (אוא"ס שלמעלה מהשתלשלות) ושהמשכה משם היא לא ע"י בקשה אלא בדרך ציווי (המעלה דברכה), וממ"ש יודוך גו' חסידיך יברוכה משמע שהמשכה באופן דברכה מהמקום שבו היא ההודאה הוא בכח חסידיך דוקא.

ו) **ויש** לבאר זה ע"פ מה שממשיך בהמאמר³⁹, דאיתא בזהר⁴⁰ איזהו חסיד המתחסד עם קונו, היינו דענינו של חסיד הוא שעבודתו היא לא בשביל עצמו בכדי שיהי' דבוק באלקות אלא לצורך גבוה, כמבואר בתניא⁴¹. ומבאר בהמאמר, דהמשכה שע"י העבודה דחסידים היא מפנימיות עתיק. וזהו שחסיד הוא למעלה מצדיק ולמעלה גם מישר⁴². דהמשכה שע"י עבודת הצדיקים היא מחיצוניות הכתר, אריך. והמשכה שע"י העבודה דישרים (שלמעלה מצדיקים) היא מפנימיות הכתר, עתיק. והמשכה שע"י העבודה דחסידים (שלמעלה מישרים) היא מפנימיות עתיק. דע"י שהעבודה שלהם היא בביטול (למעלה ממציאיות), לכן המשכה שנמשכת ע"י עבודתם היא מבחינת העצם שלמעלה מהתפשטות (מציאיות), פנימיות עתיק. וזהו שארז"ל⁴³ שצדקה היא לעניים וגמילות חסדים היא בין לעניים בין לעשירים, דמזה (שגמילות חסדים היא גם לעשירים) מובן שחסד הוא למעלה גם מעשירות. ומבאר⁴⁴, דג' ענינים אלה (צדקה, עשירות וחסד) הם ג' מדריגות בהמשכות דלמעלה שנמשכים במלכות. צדקה שהיא מילוי החסרון [די מחסורו ואי אתה מצווה לעשרו⁴⁵] הוא המשכת הגילוי ששייך למלכות, שע"י נתמלא החסרון שלה. דבגילוי זה נכלל גם בחינת חיצוניות הכתר, אריך. דכיון שאריך הוא שורש ומקור הנאצלים אלא שהוא מקיף עליהם (סובב), הוא בכלל האור השייך לעולמות (מלכות). ויש לומר, דשם צדיק מלשון צדקה הוא, כי ע"י עבודת הצדיקים הוא המשכת חיצוניות הכתר (כנ"ל), דהמשכה זו היא בכלל מילוי החסרון, צדקה, ועשירות, שהיא למעלה ממילוי החסרון, הוא המשכת גילוי

(36) מו"ק טז, ב. תנחומא תבוא א.

(37) שמואל"ב כג, ג.

(38) ראה הנסמן לעיל הערה 36. פרש"י עה"פ. ועוד.

(39) המשך תע"ב שם (ע' תשעב ואילך).

(40) ח"ב קיד, ב. ועוד. — נסמנו בד"ה פדה בשלום שנה זו (תשכ"ו) הערה 30 (לעיל ע' קיט).

(41) פ"י (טו, ב).

(42) ראה גם שיחת מוצש"ק כ"א כסלו תרע"ג (ספר השיחות תורת שלום ע' 185 ואילך). ושם, שגם תמים הוא למעלה מישר וחסיד הוא למעלה גם מתמים.

(43) סוכה מט, ב.

(44) בהמשך תע"ב שם ע' תשסח ואילך.

(45) ראה טו, ח. כתובות טז, ב.

אור שלמעלה משייכות למלכות (שנמשך במלכות), פנימיות הכתר, עתיק. וחסד שהוא למעלה גם מעשירות הוא המשכת פנימיות עתיק (שנמשך במלכות). וזהו איזהו חסיד המתחסד עם קונו, דמהטעמים על זה דמי שעבודתו היא (לא לצורך עצמו, אלא) לצורך גבוה נקרא בשם חסיד (מלשון חסד), הוא, כי ע"י שהעבודה שלו היא בתכלית הביטול (למעלה ממציאות), ההמשכה שע"י עבודתו היא מפנימיות עתיק (כנ"ל), ענין החסד, ולכן נקרא בשם חסיד.

ז) **ויש** לומר, דמ"ש יודוך גו' וחסידך יברוכה, שהמעלה דההמשכה (ברכה) שע"י חסידך הוא שההמשכה היא ממקום שאין שייך בו השגה אלא הודאה בלבד, הוא, כי אמיתית ענין ההודאה הוא בפנימיות עתיק⁴⁶, וההמשכה משם (באופן דברכה) היא ע"י חסידך דוקא. גם יש לומר, שעיקר החידוש ביודוך גו' יברוכה הוא, שההמשכה מהמקום שבו הו"ע ההודאה (או"ס שלמעלה מהשתלשלות) היא באופן דברכה (יברוכה), היינו שההמשכה היא בדרך ממילא, וההמשכה באופן זה היא (בעיקר) ע"י חסידך דוקא. היינו דזה שההמשכה היא מהמקום שבו הו"ע ההודאה, הוא גם בצדיקים וישרים. דכיון שגם אריך ומכ"ש חיצוניות עתיק הם למעלה מהשתלשלות, אין שייך בהם השגה אלא הודאה בלבד. אלא שההמשכה מאריך ומחיצוניות עתיק (שע"י צדיקים וישרים) היא (כמו) בדרך פעולה, ואמיתית הענין דבדרך ממילא הוא בההמשכה מפנימיות עתיק (שע"י חסידך), כדלקמן.

ח) **והענין** הוא, דאריך ועתיק הם בדוגמת רצון ותענוג. ומהחילוקים שבין רצון לתענוג הוא⁴⁷, דפעולת הרצון בהכחות והאברים היא בדרך שליטה, היינו שהכחות והאברים מצד עצמם נשארים בטבעם כמו שהיו קודם אלא שהרצון שולט עליהם ומכריח אותם שיהיו כפי הרצון (היפך הטבע שלהם). והפעולה שנעשית בהכחות והאברים ע"י התענוג, כיון שהתענוג הוא הפנימיות וההיות דהכחות והאברים עצמם⁴⁸, לכן, הפעולה שנעשית בהם ע"י התענוג היא (לא באופן דשליטה והכרח, אלא) שהם עצמם נעשים כך. ועד"ז הוא למעלה⁴⁹, דהשינוי (כביכול) שנעשה בהדרגה דהשתלשלות ע"י ההמשכה דחיצוניות הכתר שנמשכת ע"י הצדיקים, דגם כשמצד בחינת ההשתלשלות ישנה גזירה שלא תהי' המשכת ההשפעה וע"י שהצדיק ממשיך רצון חדש מהכתר שלמעלה מהשתלשלות (חיצוניות הכתר) מתבטלת הגזירה, הוא באופן דשליטה וממשלה (צדיק מושל ביראת אלקים), שהרצון דלמעלה מהשתלשלות שולט ומושל על ההשתלשלות. וביטול הגזירה שמצד בחינת ההשתלשלות ע"י המשכת פנימיות הכתר שנמשכת ע"י העבודה דישירים הוא (לא באופן דשליטה,

46) בסה"מ עת"ר ע' יו"ד, דבאריך שייך ידיעת השלילה משא"כ בעתיק. וע"פ המבואר בהמאמר (המשך תע"ר"ב שם ע' תשע. וראה ד"ה פדה בשלום שנה זו (תשכ"ו) ס"י (לעיל ע' קכג)) שעיקר הענין דעתיק הוא בפנימיות עתיק (א"ס שברדל"א) — יש לומר, דזה שבעתיק אין שייך ידיעה (גם לא ידיעת השלילה) הוא בעיקר בפנימיות עתיק.

47) ראה עד"ז סהמ"צ להצ"צ צו, ב.

48) ראה גם לקו"ת ויקרא בהוספות נב, א.

49) ראה סהמ"צ שם צח, א בהגהה.

אלא) דכיון שהתענוג דפנימיות הכתר הוא הפנימיות דההשתלשלות, לכן, ע"י המשכת פנימיות הרצון והתענוג (דפנימיות הכתר), שהרצון שם הוא שתה"י ההשפעה, ביטול הגזירה הוא גם מצד ההשתלשלות גופא. ויש לומר, דזהו שארז"ל⁵⁰ כל המלמד את בן עם הארץ תורה אפילו הקב"ה גוזר גזירה מבטלה בשבילו שנאמר⁵¹ ואם תוציא יקר מזולל כפי תה"י, דלשון מבטלה בשבילו מורה שהקב"ה מבטלה בשבילו, די ש לומר, שזה נעלה יותר מזה שהקב"ה גוזר וצדיק מבטל. והענין הוא, דעיקר התענוג דלמעלה הוא מהחידוש⁵² דאתהפכא חשוכא לנהורא, להוציא יקר מזולל⁵³. וכיון שמעבודתו של צדיק זה שמלמד ומפיץ תורה חוצה גם לכן עם הארץ נעשה התענוג דלמעלה, לכן, ביטול הגזירה שעל ידו הוא [לא באופן דהקב"ה גוזר וצדיק מבטל, היינו שמצד הדרגא דהקב"ה (השתלשלות) ישנה הגזירה, אלא שע"י הדרגא דלמעלה מהשתלשלות (חיצוניות הכתר) שנמשכת ע"י הצדיק שמושל על הדרגא דהשתלשלות (צדיק מושל ביראת אלקים) היא מתבטלת, כי אם], שע"י התענוג (פנימיות הכתר) שנעשה למעלה מעבודתו, ביטול הגזירה הוא גם מצד הדרגא דהקב"ה (השתלשלות).

והנה ידוע⁵⁴, דהגם שעתיק הוא מלשון נעתק ונבדל⁵⁵, מ"מ, מזה שנקרא בשם עתיק יומין⁵⁶ (שהוא נעתק מיומין), מובן, שגם לגבי הדרגא דעתיק, ישנם יומין, אלא שהוא נעתק מהם. [ניתירה מזה⁵⁴, שגם הדרגא שנק' עתיק (סתם), שלמעלה מעתיק יומין, מ"מ, כיון שנק' בשם עתיק, דפירוש עתיק הוא שנעתק, בהכרח לומר, שישנו ענין שממנו הוא נעתק]. ולכן, ביטול הגזירה שמצד הדרגא דהשתלשלות ע"י המשכת עתיק היא בדרך פעולה. שמצד ההשתלשלות (יומין) נגזר שלא תה"י ההשפעה, וע"י המשכת עתיק, היא מתבטלת. [אלא שביטול הגזירה שבהשתלשלות ע"י המשכת עתיק הוא באופן שההשתלשלות עצמו נעשה באופן כזה]. אבל השינוי בהשתלשלות ע"י המשכת פנימיות עתיק אינו בדרך פעולה אלא ממילא. והענין הוא, דפנימיות עתיק הוא א"ס שברדל"א (כמבואר בהמאמר⁵⁷). וכיון דפירוש א"ס הוא שאין בו שום הגבלה, הרי מובן, שלגבי א"ס אין שייך לומר שהוא נעתק ונבדל מענין ההשתלשלות, כי לגבי אין שייך ענין ההשתלשלות. [והגם שהוא נמצא ברדל"א, הרי מבואר בהמאמר שהוא נמצא ברדל"א כמו שהוא בעצמותו]. ומזה מובן, דביטול הגזירה שמצד ההשתלשלות ע"י המשכת הגילוי דפנימיות עתיק הוא (לא שע"י הגילוי דפנימיות עתיק נעשה ביטול הגזירה, כי אם), שמצד הגילוי דפנימיות עתיק, א"ס (שברדל"א), אין מקום מלכתחילה לגזירה. ועפ"ז יש לבאר מ"ש בהמאמר דענין חסידיך יברוכה הוא כדאיתא בירושלמי אפילו הוא (הקב"ה)

50 ב"מ פה, א.

51 ירמי' טו, יט.

52 וכמשל הידוע דצפור המדברת (לקו"ת במדבר כ, א. ובכ"מ).

53 ראה גם לקמן ע' קעג.

54 ראה בארוכה לקמן ע' תז. וש"נ.

55 תו"א מג"א צח, רע"ג. ובכ"מ.

56 דניאל ז, ט.

57 המשך תע"ב שם ע' תשע. וראה ד"ה פדה בשלום שנה זו (תשכ"ו) ס"י (לעיל ע' קכג).

אמר הכין ואת אמר הכין דידך קיימא דידי לא קיימא, דפירוש דידי לא קיימא הוא (לא שע"י שאת אמר הכין מתבטלת הגזירה, כי אם), שע"י הגילוי דפנימיות עתיק שנמשך ע"י את אמר הכין, אין מקום מלכתחילה לגזירה, לא קיימא. וזהו יודוך גוי וחסידיך יברוכה, שהמשכה מהמקום שבו הוא ההודאה באופן דברכה (בדרך ממילא) הוא ע"י חסידיך דוקא, כי ההמשכה שע"י חסידיך היא מפנימיות עתיק, וההמשכה משם היא (לא בדרך פעולה, אלא) בדרך ממילא.

ט) **והנה** החילוק שבין ג' המשכות הנ"ל (אריך, עתיק ופנימיות עתיק) הוא גם בענין הביורור. דהביורור שע"י הגילוי דאריך הוא בדרך מלמעלה למטה. היינו⁵⁸ שהביורור דהתחתון הוא לא מצד המציאות שלו אלא אדרבא, מפני שע"י שמאיר בו גילוי אור שאינו בערך אליו [בחינת טוב], הוא מתבטל ממציאיותו. ולכן, גם לאחר הביורור, זה שהתחתון אינו מנגד הוא לפי שנתבטל ממציאיותו ע"י הגילוי אור, אבל לא שנעשה שינוי בהמציאות דהתחתון עצמו. והביורור שע"י הגילוי דעתיק הוא גם מצד ענינו דהתחתון עצמו⁵⁹. דכיון שתענוג (עתיק) הוא הפנימיות והחיות דכל ההשתלשלות, לכן, הביורור דהתחתון שע"י גילוי זה הוא באופן שנעשה שינוי בהתחתון עצמו. וכמבואר בהמאמר⁶⁰ בענין הביורור ע"י הגילוי שהאיר ע"י שלמה [דהגילוי שהאיר ע"י שלמה הוא הגילוי דעתיק], שהגילוי אור משך אליו את הנצוצות, בדוגמת אבוקה שמושכת אליה את הנצוצות. וכיון שהביורור הי' באופן שהנצוצות (שבהתחתון) נמשכו מעצמם להגילוי, הרי מובן, שהביורור אז הי' גם מצד ענינו דהתחתון⁶¹. אלא שמ"מ, כיון שגם לגבי עתיק יש המציאות דהשתלשלות, ומצד סדר ההשתלשלות, גדר התחתון הוא שהוא תחתון (היפך דעליון⁶²), לכן הגילוי אור דהעליון שנמשך בו [ובמילא, גם הביורור שנעשה ע"י הגילוי] הוא כמו דבר נוסף עליו. והביורור שע"י הגילוי דפנימיות עתיק, כיון שפנימיות עתיק (א"ס שברדל"א) הוא (בכללות) עצמות אוא"ס, דלגבי עצמות אוא"ס אין שייך מציאות שחוק ממנו, ואדרבא, אמיתת המצאו ית' היא המציאות של כל הנמצאים⁶³, לכן, ע"י גילוי פנימיות עתיק, נרגש בכל דבר שהמציאות שלו גופא היא אלקות.

יוד' **וזהו** שבימי שלמה נתבררו רק נצוצות אלו שהי' בהם איזה ענין של אור ולע"ל יתבררו כל הנצוצות, כי בירור הנצוצות שע"י גילוי חיצוניות עתיק [שהגילוי שהי' בימי שלמה הי' הגילוי דחיצוניות עתיק] הוא לא מצד הנצוצות עצמם אלא מצד זה שהגילוי מושך את הנצוצות אליו, ולכן נתבררו אז רק נצוצות

58 ראה בארוכה ד"ה פדה בשלום ה'השכ"ב סעיף ה (לעיל ס"ע ג ואילך).

59 וע"ד כמו שהוא בהביורור שבדרך מלמטה למעלה.

60 המשך תער"ב שם ע' תשסט.

61 ויש לומר, דהחילוק שבין "קומה ה' ופוצו אויבך" (בהעלותך יוד', לה) ו"קומה ה' למנוחתך" (תהלים קלב, ח) (ראה בהמאמר די"ט כסלו ס"ח (לעיל ע' קכא)) הוא, שהגילוי שהאיר במשכן הי' (בד"כ) הגילוי דאריך, ולכן עיקר הענין שנעשה ע"י נסיעת המשכן במדבר הוא שהי' הורג נחשים שרפים ועקרבים. והגילוי שהאיר במקדש הי' הגילוי דעתיק, ולכן משך אליו את הנצוצות.

62 ראה ד"ה פדה בשלום שבהערה 58 הערה 24.

63 רמב"ם ריש הלי' יסודי התורה.

אלו ששייכים להרגיש גילוי אור. והבירור שע"י גילוי פנימיות עתיק הוא שע"י הגילוי דפנימיות עתיק מתגלה בכל דבר שהמציאות שלו גופא היא אלקות, ולכן לע"ל שאז יהי' הגילוי דפנימיות עתיק, גם הנצוצות שנחשכו יתעלו ויוכללו בקדושה, ויתירה מזה, שגם הדברים הגשמיים עצמם (לא רק הנצוצות שבהם) יהיו בתכלית ההתאחדות באלקות, כמשנ"ת בד"ה פדה בשלום שנאמר בי"ט כסלו.

ועוד חילוק בין הבירור שהי' בימי שלמה להבירור שיהי' לע"ל, דבירור הנצוצות שבהעמים הי' ע"י שבאו אליו. אבל קודם שבאו אליו לא נתבררו עדיין. דהגם שהגילוי שהאיר ע"י שלמה האיר גם בהנצוצות שבמקומות הרחוקים ומשך אותם לבוא אליו, מ"מ, הבירור שלהם בפועל הי' דוקא לאחרי שבאו אליו. כמובן מזה שגם לאחרי שמלכת שבא שמעה את שמע שלמה, הוצרך להיות ותבוא ירושלמה⁶⁴, ורק אז נעשה הבירור⁶⁵. דכיון שהבירור שלהם הי' לא מצד עצמם אלא מצד הגילוי שהאיר בהם, לכן, הבירור שלהם הי' כשבאו להמקום ששם הוא הגילוי. והבירור דלע"ל, כיון שהבירור אז יהי' ע"י שיתגלה אמיתית המציאות של הדברים המתבררים עצמם, לכן, אז⁶⁶ אהפוך אל עמים (כמו שהם במציאותם ובמקומם) גו' לעבדו שכם אחד.

(יא) **ועד"ז** הוא בענין הפצת המעינות חוצה (שהוא הכנה וכלי לאתי מר דא מלכא משיחא⁶⁷), דתורת החסידות היא בחי' פנימיות עתיק. וזהו שע"י לימוד תורת החסידות וההליכה בדרכי החסידות, כחות הטבעיים (של העוסק בחסידות) נעשים כחות אלקיים⁶⁸, כי ע"י המשכת הגילוי דפנימיות עתיק, נרגש בו (בהעלם עכ"פ) שאמיתת המצאו היא המציאות שלו. וענין יפוצו מעינותיך חוצה הוא, שגם בבחי' חוצה יהיו (ובאופן דהפצה) לא רק המים חיים שנמשכים מהמעיינות [ע"ד הגילוי דחיצוניות עתיק שהי' בימי שלמה, שעיקר הגילוי הי' בירושלים אלא שהארה ממנו נמשכה גם למקומות הרחוקים], אלא המעינות עצמם. ועי"ז נתגלה המציאות דהחוצה עצמו, שאמיתת מציאותו הם המעינות.

ועפ"ז יש לבאר פתגם אדמו"ר (מהורש"ב) נ"ע⁶⁹ בענין הגילוי דתורת החסידות שנמשך ע"י אדמו"ר הזקן לאחרי פעטערבורג שהוא ע"ד הזית שכשכותשין אותו הוא מוציא את שמנו⁷⁰, דמהטעמים על זה שהגילוי שלאחרי י"ט כסלו נמשל לשמן הוא, כי שמן⁷¹, עם היותו מובדל מכל דבר (שלכן אינו מתערב בשום

64 מלכים"א י"ד, א"ב.

65 אבל לא קודם שבאה. ועד אשר "לא האמנתי לדברים עד אשר באתי" (שם י"ד, ז).

66 צפני"ג, ט.

67 כמ"ש באגה"ק הידועה דהבעש"ט נ"ע — נדפסה גם בכתר שם טוב בתחלתו.

68 המשך תער"ב שם ע' תשעג. וראה בארוכה שיחת מוצש"ק כ"א כסלו תרע"ג (ספר השיחות תורת

שלום ע' 185).

69 שיחת י"ט כסלו תרס"ג (ספר השיחות תורת שלום ע' 26).

70 ראה מנחות נג, ב. שמו"ר פל"ו, א.

71 ראה בארוכה קונטרס ענינה של תורת החסידות סעיף ז.

משקיף⁷²), מ"מ הוא מפעפע בכל דבר⁷³ (היינו, שהשמן עצמו מפעפע בכל דבר, ולא רק שפועל בו). ועד"ז הוא בנוגע להגילוי די"ט כסלו, דזה שאז הותחל עיקר הענין דיפוצו מעינותיך חוצה⁷⁴, הוא מפני שאז נמשך הגילוי דפנימיות עתיק, דפנימיות עתיק הוא מובדל מכל ההשתלשלות (ועאכו"כ מחוצה) עוד יותר מחיצוניות עתיק (דוגמת השמן שאינו מתערב בשאר משקיף), ואעפ"כ, ומטעם זה גופא, דוקא לאחרי י"ט כסלו הותחל הענין דיפוצו מעינותיך חוצה, שבהחוצה ישנם המעינות עצמם (דוגמת שמן שהוא עצמו מפעפע בכל דבר).

(ב) **ועד"ז** הוא הגילוי דחנוכה, ובפרט הגילוי דנרות חנוכה שתקנום מפני הנס שהי' בשמן, שהוא הגילוי דפנימיות עתיק. וזה שמבואר בהדרושים (הובאו לעיל סעיף ב) שהמעלה דנרות חנוכה (לגבי נרות המקדש) הוא שהגילוי דנרות חנוכה הוא למעלה מהשתלשלות, אף שכללות הכתר (גם אריך ומכ"ש חיצוניות עתיק) הוא למעלה מהשתלשלות, יש לומר, כי הענין דלמעלה מהשתלשלות הוא שהוא בכל מקום (למעלה ולמטה) בשוה, וענין זה הוא בעיקר בפנימיות עתיק. שהגילוי דחיצוניות עתיק הוא (בעיקר) למעלה, אלא שנמשך ופועל גם למטה. וכנ"ל (סעיף יו"ד) בענין הגילוי שהאיר ע"י שלמה (הגילוי דחיצוניות עתיק), שעיקר הגילוי הי' בירושלים, אלא שנמשך ופעל גם בשבא. ועיקר הענין דלמעלה מהשתלשלות (שהוא בכל מקום בשוה), הוא בפנימיות עתיק, שהוא עצמו נמצא גם למטה. ויתירה מזה, שלגבי הגילוי דפנימיות עתיק לא ישנו החילוק דמעלה ומטה⁷⁵, כי ע"י הגילוי דפנימיות עתיק נרגש בכל דבר שהמציאות שלו גופא היא אלקות.

(ג) **וזהו** שני חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ, לרשות הרבים [לא כנרות המקדש שהיו בפנים ומשם האירו לחוץ], כי זה שהאור דנרות חנוכה מאיר את החושך דרשות הרבים הוא באופן שהוא עצמו נמצא (גם) ברשות הרבים. וזהו גם שזמן הדלקתם הוא משתשקע החמה, כי זה שהאור דנרות חנוכה מאיר את חושך הלילה הוא (לא באופן שעיקרו של האור הוא ביום אלא שנמשך ומאיר גם בלילה, אלא) שגם בזמן החושך ישנו האור עצמו. ויתירה מזה, דע"י שהאור דנ"ח הוא גם במקום וזמן החושך (רשות הרבים ולילה), החושך עצמו נהפך לאור.

(ד) **ועפ"ז** יש לבאר הטעם על זה שהמשכת גילוי זה היתה דוקא ע"י המס"נ דמתתי' ובניו [ולא ע"י המס"נ דפורים], כי המס"נ דמתתי' ובניו היתה שהגם שהיו חלשים ומעטים מ"מ לחמו נגד גבורים ורבים. דזה שעשו פעולה בדרכי

72) טבול יום פ"ב מ"ה. רמב"ם הלי' טומאת אוכלין פ"ח ה"י. (וגם לדעת ריב"נ ש"שניהן חיבור", אי"ז שהשמן מתערב ביין, ורק לפי שנוגע ודבוק בו — ראה אמ"ב שער הק"ש רפנ"ו). וראה גם שמור"ר שם.

73) ראה חולין צז, רע"א. שו"ע יו"ד סק"ה ס"ה.

74) ספר השיחות תורת שלום ע' 112 ואילך.

75) וראה לקמן ח"ד ע' קעב, שאמיתית הענין דלמעלה מהשתלשלות הוא שאין בו ההגבלה והחילוק דמעלה ומטה.

הטבע (מלחמה) בכדי לנצח את היונים, הגם שע"פ טבע אין מקום שחלשים ומעטים ינצחו גבורים ורבים, הוא, כי ה' מונח אצלם (אָפּגעלייגט) שגם הטבע [דעוה"ז התחתון שהקליפות גוברים בו⁷⁶, ואפילו כשהעולם הוא במצב כזה שהמנגדים הם גבורים ורבים], הוא אלקות, דהנחה זו היא⁷⁷ מצד ההרגש שאמיתת המצאו ית' הוא המציאות דכל הנמצאים. ולכן, עי"ז המשיכו הגילוי דפנימיות עתיק.

טו) וזהו שזמנה של נר חנוכה הוא עד דכליא ריגלא דתרמודאי¹⁶, תרמודאי הם המורדים במלכות שמים (תרמוד אותיות מורדת⁷⁸), וע"י נר חנוכה נעשה כליא ריגלא דתרמודאי, דשני פירושים בזה⁷⁹, שהאור דנ"ח מכלה ומבטל את ריגלא דתרמודאי, ושהאור דנ"ח פועל הכליון (כליא מלשון כליון וכלות הנפש) גם בריגלא דתרמודאי, שגם אלה שהיו מורדים יבואו לבחינת כלות הנפש. וזהו העילוי של הבירור שע"י הגילוי דנ"ח לגבי הבירור שע"י הגילוי שהאיר בימי שלמה, שבימי שלמה נתבררו רק הנצוצות שהי' בהם איזה ענין של אור, ולא הנצוצות שנחשכו [ומכ"ש⁸⁰ שלא נתבררו אז הנצוצות שבתרמוד⁸¹ אותיות מורדת]. וע"י הגילוי דנר חנוכה נעשה כליון (כלות הנפש) גם בריגלא דתרמודאי.

ומזה מובן בנוגע להענין דהפצת המעינות חוצה, שגם אלה שהם במצב של חוצה הכי ירוד, כולל גם ענין דמרידה ר"ל, ע"י הפצת המעינות חוצה, מתבטלת כל מציאות המרידה שהיתה אצלם לפני^ז (אפילו ריגלא דתרמודאי, דרגל היא בחינה היותר אחרונה), ויתירה מזה, שנעשה בהם ענין הכליון, כלות הנפש. וע"ד שיהי' לע"ל, שאז יהי' ואת רוח הטומאה אעביר מן הארץ⁸² ויתירה מזה — אז⁶⁶ אהפוך אל עמים גו' לעבדו שכם אחד.

(76) תניא פ"ו (יו"ד, סע"ב).

(77) ראה עד"ז לעיל סעיף יא.

(78) עמק המלך שער קרית ארבע ר"פ קיא (קח, א). קה"י ערך תרמוד. ומרומז (ככל הענינים דפנימיות התורה) גם בנגלה דתורה, כי היו עבדי שלמה שמרדו בו ונתערבו בין התרמודים (כדמשמע במס' יבמות טז, ב), והמרידה בשלמה שישב על כסא ה' הר"ע המרידה ופריקת עול מלכות שמים.

(79) ראה לקמן ריש ע' קע. וש"נ.

(80) בהמשך תער"ב שם ע' תשע, שבימי שלמה לא נתבררו הנצוצות שבג' קליפות הטמאות. — והרי בגקה"ט יש גם כאלה שאינם מורדים (ראה תניא פכ"ד (ל, א). אוה"ת נ"ך ע' תשסח ואילך).

(81) ולא רק שלא נתבררו ע"י הגילוי דביהמ"ק, אלא שמודו כו' (כנ"ל הערה 78). ולא עוד אלא שתרמוד

היתה שותפת בחורבן הבית (ירושלמי תענית פ"ד סוף ה"ה).

(82) זכרי' יג, ב.